

למה אנחנו מוכרחים לקנא?

דברים לשולחן שבת משיעורו השבועי של הרב שניאור אשכנזי

ב"ה, גיליון מס' 43 | פרשת קרח | כ"ו סיון תשפ"ו

אלא שהקנאה זורמת לשני כיוונים. קנאה המכוונת פנימה אומרת "גם אני יכול לגדול", ודוחפת את האדם להעצים את החלק האישי שלו בעולם. קנאה המכוונת החוצה אומרת "אם יש לו - אין לי", רואה בחיים משחק שרק אחד מנצח בו, ויוצאת לשרוף את הדמות שמזכירה לה מה חסר לה. קרח, האיש שעליו נאמר "עשיר כקרח", יכול היה לקדש את העולם בכוח עושרו האגדי; אבל הוא נטש את החלק שלו ונאבק להיות משה. וכשלא הצליח להיות משה - הקדיש את חייו לכך שגם משה לא יהיה משה. קרח אינו אויב, הוא טרגדיה.

קנאה חיובית

מה עושים עם האש הזו? ההצעה המקובלת היא להשקיע את הקנאה, להרגיע ולאזן. אבל להשקיע את הקנאה פירושו לכבות את המנוע - ורכב עם מנוע כבוי אינו נוסע. הרבי מליובאוויטש הורה דרך הפוכה, בת שני שלבים. השלב הראשון: להקשיב לקנאה ולא להשתיק אותה. תלמיד כתב לרבי שהוא סובל מקנאה בחבריו המתמידים בלימוד יותר ממנו, והרבי השיב לו: "ארובה אמרו חז"ל 'קנאת סופרים תרבה חכמה', שלכן פשוט שעלי להרבות מדה האמורה (להרבות הקנאה!) על מנת להרבות בהתמדה ושקידה ועי"ז תתרכה הצלחתו בלימודים".

השלב השני: ללמוד ממי שמקנאים בו. אם אני מקנא באדם מסוים, סימן שיש בי ניצוץ ממה שיש בו. איני יכול להגיע למלוא מעלתו, אבל אני יכול לקחת ממנו דוגמה אחת ולשלב אותה בחלק שלי. קרח היה צריך להתבונן באהרן ולומר: גם אני רוצה "קודש קודשים" - שעה אחת ביום שבה נסגרים הטלפון ורעש העסקים ולומדים תורה כאילו אין עולם, ולצד זה למנף את העושר לצדקה בלי חשבון. כך היה זוכה לשתי המעלות: קרח ואהרן גם יחד.

אנו עומדים בערב ג' בתמוז, והלב כוסף אל דמותו של הרבי. בשבת זו, כמדי שבת, חוזרים באלפי בתי כנסת ברחבי העולם רעיון מתורתו - תופעה שאין לה אח ורע בתולדות ישראל. הסוד הוא שהרבי קיים את דברי עצמו: הוא לא הפסיק לרצות, לא נתן מנוחה לאש הבערת ולא דיכא אותה, אלא ניצל אותה שוב ושוב לרעיונות ולמצעים מעשיים שמשנים את העולם. ללכת בדרך פירושו לא להחניק את השאיפה לשנות עולם: לקנא בעושי המלאכה ולהתמלא מהם תקווה שגם אני יכול למלא את חלקי במלואו - להשלים את הכשרת העולם כולו לכיאת המשיח בקרוב ממש.

פרשת השבוע נושאת את שמו של קרח - האיש שהצית את המחלוקת הקשה ביותר בתולדות ישראל ויצא נגד משה רבינו ואהרן הכהן. וכאן עולה תמיהה גדולה: הלכה היא שאין קוראים לילד על שם אדם רשע. הגמרא מספרת שעל בן קמצר וחבריו שהתנהגו ברשעות נאמר "ושם רשעים ירקב", ואמר ר' אלעזר: "רקביבות תעלה בשמותן - דלא מסקינן בשמייהו", ומפרש רש"י: "לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע".

יתרה מזו: דווקא את השם "קרח" ראוי היה להישכח. שהרי הגמרא דורשת: "קרח" - שנעשה קרחה בישראל, והמהרש"א מבאר ששמו של קרח נעשה קרחה בישראל, פירוש: "שלא יקרא עוד אחר בשם זה". כיצד, אפוא, זכה דווקא קרח שפרשה שלמה בתורה תישא את שמו לדורות, בעוד שאין פרשה הנקראת על שם משה או אהרן? אלא מוכרחים לומר שקרח אינו רק דמות לגנאי, אלא יש בסיפורו לימוד והשראה לכולנו.

קרח כדוגמא

את שורש הנפילה חושף רש"י במרכז הפרשה: "וקרח שפיקה היה, מה ראה לשטות זו? עינו הטעתו. ראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו ובה שמואל ששקול כנגד משה ואהרן... אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום! לכך נשתתף לבוא לאותה חזקה". והנה, הקנאה מתעוררת תמיד מול מי שדומה לנו - "אומן שונא בני אומנתו": אדם אינו מקנא בנסיך מארץ רחוקה, אלא בכך דוד או בחבר לכיתה שניחן בדיוק בכישורונות שלו. כשראה קרח את בן דודו, שגדל עמו אצל אותה סבתא, נכנס כמלאך אלוקים אל קודש הקודשים - התלקחה בו קנאה שלא ידעה מנוח. המחלוקת הגדולה בתולדות ישראל נולדה מרגש אחד: קנאה.

אך הקנאה כשלעצמה אינה רעה כלל, היא המנוע שמסובב את העולם. במדרש נאמר: "אמר הקב"ה: תקנא! שאלמלא הקנאה אין העולם עומד, אין אדם נוטע כרם, אין נושא אשה ואין בונה בית. אלמלא שקינא אברהם במלכי צדק - לא היה קונה שמים וארץ". כל מפעל החסד של אברהם אבינו נולד מקנאה: הוא שמע ממלכי צדק כיצד ניצלו אנשי התיבה בזכות הצדקה שעשו עם הבהמה, החיה והעוף, ואמר: ומה אלו שעשו צדקה עם בעלי חיים - אני, שאעשה צדקה עם בני אדם שנבראו בצלמו של הקב"ה, על אחת כמה וכמה. הקנאה מחסלת את העצלות ואת העצבות; את מה שלא עושה הרצון - עושה הקנאה ברעש אדיר.

שאלות לדיון משפחתי

שאלות לילדים:

1. מתי קינאתם בחבר או באח - ומה עשיתם עם ההרגשה הזאת?
2. למה מקנאים דווקא בחבר מהכיתה ולא באלוף עולם מפורסם?
3. חבר מצליח כמשהו שגם אתם רוצים להצליח בו - מה אפשר ללמוד ממנו?
4. למה קשה להגיד "כל הכבוד" למי שניצח אותנו, ואיך מתגברים על זה?
5. איזה דבר טוב שראיתם אצל מישהו אחר תנסו לעשות בעצמכם השבוע?

שאלות לבוגרים:

1. במי קינאתם לאחרונה ומה זה מגלה על מה שאתם באמת רוצים?
2. מתי קנאה רחפה אתכם לעשות צעד טוב שלא הייתם עושים בלעדיה?
3. למה כל כך קשה לנו להודות שאנחנו מקנאים?
4. איך מזהים את הרגע שבו "גם אני רוצה" הופך ל"שהוא לא יצליח"?
5. ממי אתם לוקחים היום דוגמה, ואיזה דבר אחד שלו תרצו לאמץ?

סיפור לשבת

יקותיאל ביקש מהאברך להתעכב כאן ככל שיידרש והוא יפצה אותו כלכלית. שלושה שבועות ישב עמו הצעיר, הסביר וביאר במיטב כישרונו, אבל ללא הועיל. מוחו אטום.

ר' יקותיאל נסע לרבי, ובדמעות ביקש רחמים. תגובת הרבי הייתה: "אין דבר העומד בפני הרצון, כאשר רוצים באמת גם החושים מתרחבים". כעת ידע ר' יקותיאל שהוא ישיג את מבוקשו. הוא הודיע לבני משפחתו כי הוא נשאר כמה חודשים בחצר הרבי. הוא גייס את כל כוחות נפשו. הרגיל עצמו להתרכז בנושא אחד דקה ועוד דקה, ואחר כך חמש דקות וחמישים דקות ושעות ארוכות. הוא חזר שוב ושוב על אותו נושא, עשרות פעמים, עד שהרגיש כי נולד מחדש. מוחו נפתח.

כרכות הימים נעשה ר' יקותיאל לאחד מגדולי המבנינים בתורת החסידות. ספרו המעמיק של האדמו"ר האמצעי - 'אמרי בינה' - נכתב במיוחד עבורו, והאדמו"ר ה'צמח-צדק' אמר עליו: "ר' יקותיאל הוא דוגמה חיה לדברי חז"ל 'יגעת ומצאת - תאמין!'".

רבי יקותיאל מהעיר ליעפלי ברוסיה הלבנה, היה אחד מדמויות ההוד ששמו מוזכר בהערצה. הוא היה עובד ה' בגופו ובנפשו, גדול בהשכלה ובעל מידות, שהאריך ימים עד כמעט מאה שנה וזכה לפגוש בארבעה אדמו"רי חב"ד, מהאדמו"ר הזקן עד המהר"ש.

אבל גדלותו האמיתית של רבי יקותיאל הייתה בסיפור חייו: הוא נולד כאדם פשוט, מוכר מלח, שלא בלט בשום תחום. כישרונותיו היו מוגבלים והידיעות התורניות שלו מועטות. פעם עבר בעיר ליעפלי אברך צעיר, שחזר מליובאוויטש כשהוא נלהב מדברי החסידות ששמע מהאדמו"ר האמצעי. האברך ניחן בכישרון הסברה חי וחודר ללב ודברי האלוקים זרמו מפיו כמרגליות מאירות. כולם התקבצו סביבו לשמוע עוד, חוץ מאדם אחד שהרגיש אומלל: ר' יקותיאל. הוא הקשיב, אבל לא הבין כלום. הקנאה באותו אברך הכתה בו. איש צעיר, אפרוח ממש, שלוהט בדברי אלוקים חיים. הוא חש כאילו זמנו תם ושקע בתוך עצמו.

לפתע ניצתה בו אש. למדן לא היה, אבל עקשן גדול היה. הוא אמר: אם הצעיר יכול - גם אני יכול. ר'